

## ՆՈՐԱՅՐ ԱՐԻ. ՊՕՂԱՐԵԱՆ (1904–1996)

Ոչ եւս է հայ եկեղեցւոյ եռամեծար վարդապետներէն Գերշ. Տ. Նորայր Արք. Պողարեան (Ծովական). կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք, ան վախճանած է Երուսաղէմի Ֆրանսական հիւանդանոցին մէջ՝ 19 դեկտեմբերին:

Հայց. առաքելական եկեղեցին կը սգայ կորուստը «Բանին Սպասաւոր»ին:

Սրբոց Յակոբեանց միաբանութիւնը կ'ողբայ մահը իր երէց անդամին:

Հայ Բանասիրութիւնը կորսնցուց իր ծերունագարդ ձեռագրադէտ–մատենագէտը:

Հոգեւոյս Պողարեան սրբազան ծնած է Այնթապ 17 յունուար 1904–ին: Ան զաւակն է Գարեգին Ա. Քահանայի եւ Սանդուխտի: Նախնական կրթութիւնը ստացած է տեղւոյն Վարդանեան վարժարանին մէջ: 1915–ի Ապրիլեան Եղեռնին, ծնողքին ու երեք եղբայրներուն հետ տարագրուած է Սուրիա: 1922–ին ընդունուած է Սրբոց Յակոբեանց ընծայարանի «Կիւլպէնկեան դասարան»ը: 22 յուլիս 1928–ին, աւարտելով Բարգէն եպս. Կիւլէսէրեանի (յետոյ Աթոռակից կաթողիկոս) վարած դասընթացքը, կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է Եղիշէ պատրիարք Դուրեանէն: Նոյն տարուան սեպտեմբերին, պատրիարք հօր կարգադրութեամբ մեկնած է Անգլիա եւ երկու տարի հետեւած աստուածաբանական ուսումներու Լոնտոնի «Քինկ'զ Գոլէճ»ի մէջ: 1930–ին վերադառնալով վանք, շարունակած է 1925–ին ստանձնած ուսուցչական պաշտօնը՝ մինչեւ իր խոր ծերութիւնը: 1943–1957 եղած է միաբանութեան Ելեւմտից տեսուչ: 1949 դեկտեմբերէն մինչեւ 1992 վարած է ձեռագրաց մատենադարանի տեսչութիւնը: 1935–ին, հրաւերով իր ուսուցչին՝ Կիլիկիոյ Բարգէն Աթոռակից կաթողիկոսի՝ ստանձնած է նորահաստատ դպրեւանքին տեսչութիւնը ու հինգ տարի ծառայած Կիլիկեան Աթոռին՝ արտօնութեամբ Թորգոմ Պատրք. Գուշակեանի: Ներքին տեսուչ Բիւզանդ Եղիայեան Պողարեանի գնահատականը կ'ընէ իր «Ժամանակակից պատմ. կաթողիկոսութեան հայոց Կիլիկիոյ» հատորին մէջ վկայելով, թէ

«Վանական եւ ուսումնական կեանքի ամուր պատմութեամբ, կըրթական գործի մէջ ամբողջական նուիրումով ու դասաւանդութեանց ամբիոնի վրայ խղճամիտ աշխատասիրութեամբ եւ ուսանողներու աշխատանքին հանդէպ բծախնդիր տեսուչ մը եղաւ Նորայր Վարդապետ Պողարեան, որ հինգ տարիներ վարեց այդ պաշտօնը, 1935 հոկտեմբերէն մինչեւ 1940 յուլիս, ու դպրեւանքին կապուած իր անմիջական պարտականութիւններէն զատ վարեց նաեւ «Հասկ»ի խմբագրապետութիւնը եւ հսկեց Բարգէն կաթողիկոսի «Պատմ. Կիլիկիոյ կաթողիկոսաց» գիրքի տպագրութեան» (էջ 584):

1951–ին, ան այցելած է Հայաստան եւ 8 յուլիսին, էջմիածնի մէջ եպիսկոպոս ձեռնադրուած է Գէորգ Զ. Հայրապետէն: 1973–ին, Վազգէն Ա. կաթողիկոս իրեն շնորհած է Արքութեան տիտղոս, առ ի գնահատանք անոր բազմարդիւն վաստակին:

Նորայր սրբազան պատանեկութենէն թրծուած ըլլալով ընտանեկան–կրօնական մթնոլորտի մէջ, իր ողջ կենդանութեան ապրած է անբասիր կեանք մը. ան իր անձը նուիրաբերած է դաստիարակչական աշխատանքի ու գիտա–

հետազոտական պրպտումներու: Անոր խորթ թուացած են վանական կեանքի մէջ յարուցուած պատահական անձնական վէճեր. խուսափած է ընդհարումներէ ու երբեք «կողմ»ի մարդ չէ եղած: Իր հօր կեանքի օրինակին հետեւելով տեւապէս օգտագործած է ժամանակը ու արդիւնաւորապէս ստեղծագործած:

Հայագիտական բնագաւառին մէջ անգնահատելի է Մովսկանի մատուցած ծառայութիւնը: 1984-ին, անոր ծննդեան 80-ամեակին առթիւ Revue des Etudes Armeniennes-ի 18-րդ հատորը ձօնուած էր Պողարեան Սրբազանին. խմբագիրներ Պրոֆ. Դոկտ. Մայքըլ Ի. Սթոն եւ Պրոֆ. Ս. Փիթըր Քաուլի հայ թէ օտարազգի հայագէտներու խօսնակը ըլլալով յայտարարեցին, թէ

«Բանասէրներու հանդէպ իր անկեղծութիւնը եւ կամեցողութիւնը ոչ միայն ձեռագիրները տրամադրելու, այլ մանաւանդ անոնց շնորհելու իր եզակի իրատեսութիւնն ու գիտութիւնը, որոնք մղուած են գիտութեան փնտռտուքի սէրերէն եւ հայ ժողովուրդի մտաւորական ու հոգեկան ժառանգութեան նուիրումէն, զորս իր սիրած Ձեռագիրները կը պարփակեն: ... Մեզմէ իւրաքանչիւրը որ նստած եւ ուսումնասիրած է Ս. Թորոս ձեռագրատան մէջ, անմասն չէ մնացած յիշեալ փորձառութենէն: Մեր հմտութիւնը աւելցած է անկէ: Մենք խոնարհ ենք անոր հեզութեան եւ գիտութեան առջեւ» (էջ 9):

Մովսկան աշխատակցած է «Էջմիածին», «Սիոն», «Հասկ», «Հայ խօսնակ», «Բանբեր մատենադարանի», «Արմաշ», եւ այլ պարբերականներու. ան ստորագրած է հարիւրաւոր յօդուածներ պատմական, բանասիրական, մատենագիտական, կրօնական, ատուածաբանական ու եկեղեցագիտական նիւթեր շօշափող: Ան հեղինակած է նաեւ «Թլկուրանցի խել Յովհաննէս, Տաղագիրք», «Հայ գրողներ (Ե.-Ժ. դար)», «Գրիգոր վրդ. Ակներցի, պատմութիւն թաթարաց», «Հայ նկարողներ (ԺԱ.-ԺԷ. դար)», «Գլաձորեան սերունդ», «Հայ եկեղեցւոյ հաւատոյ հանգանակները», «Միսագիտութիւն», «Վանատուր, բանասիրական յօդուածներու ժողովածոյ հատորները. սակայն, տիտանական իր գործը կը մնայ Ս. Թորոս մատուռ-ձեռագրատան 3890 ձեռագիրներու նկարագրութիւնը հրատարակուած 11 հատորներով՝ Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան ծախսերով: Նորայր սրբազանի վերջին աշխատանքը եղաւ դասաւորումը ու հրատարակութեան հսկողութիւնը «Գիրք Թղթոց»ին, «որ Քաղկեդոնի ժողովի (451) երկաքնակութեան հարցին առնչութեամբ թղթակցութեանց հաւաքածոյ մը նկատուած է»: Թորգոմ պատրիարք Մանուկեան իրեն վստահած է յիշեալ հաւաքածոյին տպագրութիւնը, որովհետեւ իր բառերով «նա մեր ձեռագիրներու լեզուն հասկցող մասնագէտն է, գրաբարի եւ աստուածաբանութեան հմուտ եւ մեր մատենագիրները ուսումնասիրող գիտուն պատմագէտը» (էջ 7):

Նորայր Արք. Պողարեան իր կեանքն ու գիտութիւնը սպաս դրաւ հայ եկեղեցւոյ ծառայութեան, հայ մշակոյթի ծաղկումին եւ հայ ժողովուրդի դարաւոր ժառանգութեան ծանօթացման:

ԲԱԲԳԷՆ ԹՕՓՄԵԱՆ